

Posudek na diplomovou práci Bc. Marty Fucimanové „Akademické identity v kontextu Mentoringového programu pro začínající vědkyně a vědce“

Martina si vybrala téma mentoringu související s její prací v Národním kontaktním centru – ženy a věda, což je jistě v pořádku a téma je relevantní. Rozumím také tomu, proč využila rozhovory, které byly provedeny v rámci projektu, na kterém participovala, ale na druhou stranu to bylo z hlediska jejího výzkumu výrazně omezující, protože nemohla formulovat otázky a rozhovory ani nepřepisovala.

Na úvod mohu konstatovat, že práce je po formální stránce na velmi dobré úrovni. Tu a tam sice lze nalézt překlepy, chybějící slova (např. sloveso na str. 25) či věty, které nedávají smysl (předposlední na str. 96), ale práce v tomto ohledu nevybočuje z dobrého průměru. Některé nadpisy také úplně nesedí s obsahy podkapitol. Například v podkapitole 2.3 Ženy a femininita jako problém ve vědě je diskutováno především to, že ženy jsou nedostatečně zastoupeny na nejvyšších akademických funkcích, že ženám bylo dlouho upíráno právo na vzdělání či že existuje genderová hierarchizace vědních oborů. To ale nejsou témata, která bych si představil pod uvedeným názvem. Podobně v podkapitole 2.4 Věda o ženách a pro ženy je diskutováno pouze to, jak věda konstruuje ženy a genderové rozdíly. Není zde však rozvedeno, jaká by měla být věda, pokud by měla být i pro ženy.

Pokud jde o teoretickou část, pokrývá relevantní témata a je dobrým základem pro vlastní analýzu. Místy bych však očekával kritičtější přístup k použité literatuře. Je například zřejmé, že úspěšnost doktorandů a doktorandek neovlivňují jen strukturální překážky a náročnost studia (str. 17), ale také skutečnost, že řada z nich na doktorské studium nemá a jsou přijati jen proto, že jsou do toho VŠ tlačeny. Určitá část také zřejmě ani nemyslí doktorské studium vážně a zapisují se do něj z jiných důvodů, než je zájem o vědeckou kariéru či pokročilé vzdělání obecně. To jsou ale samozřejmě důvody, které studující sami nikdy neuvedou, když jsou dotazováni, což je jistá slepá skvrna výzkumů, jako je ten Cidlinské a Vohlídalové (2015), což by stálo za kritickou reflexi.

Podobně Martina přejímá pohled na excelenci Marcely Linkové, ale ten je poměrně jednostranný. Stálo by za to jej konfrontovat s jinými názory, které naopak princip excellence obhajují a ukazují jeho výhody. Mám také trochu podezření, že Marcela Linková jsou přisuzovány myšlenky, které jsou ale zřejmě přejaté od jiných autorek a v jejich textech náležitě odkázané (např. str. 13). To jde možná na vrub přílišnému spoléhání na českou literaturu, která však často přejímá argumenty zahraničních autorek. Bylo by vhodnější tyto věci číst v originálech. Například různé způsoby opomíjení žen ve výzkumu dávno před Linkovou a Červinkovou identifikovala Sandra Harding (str. 27). Ale něco podobného se občas stane i v případě zahraniční literatury, kdy je například prezentována teorie genderovaných organizací Joan Acker (1990), ale zcela opomenut je zásadní text Kanter (1977), se kterým se snad Martina musela setkat během studia? Ostatně sama Acker ve svém textu vyzdvihuje klíčový přínos Kanter.

Pokus kriticky se vyrovnat s literaturou jsem zaznamenal na str. 45 u typologií maskulinity a femininity, jde však jen o náznak, který není dále rozveden a není vysvětleno, proč je problematické, „že autorky automaticky přiřazují maskulinity ke strategiím mužů a femininity ke strategiím žen.“ U obhajoby by to mohla Martina dovysvětlit.

V diskusi o identitě Martina staví vedle sebe různá pojetí identity bez dostatečné diskuse. Identita vědkyně je ale asi něco jiného než genderová identita, minimálně proto, že genderová identita má nezanedbatelné somatické a psychologické rozměry. Děláním genderu je také asi něco jiného než děláním vědkyně. U obhajoby bych proto uvítal strukturovanější představení tématu identity, které zohlední skutečnost, že jde o pojem „vypůjčený“ z psychologie, kde má také své definice.

Rád bych také, aby Martina u obhajoby vysvětlila, co si mám představit pod pojmem maskulinní gender. Mám totiž za to, že gender je analytický koncept, který nemá přívlastek (str. 42). A jsou muži spojováni s vedoucími funkcemi proto, že je s nimi spojován „maskulinní gender“, nebo je celá dynamika naopak? Jak došlo historicky ke spojování mužů s vedoucími funkcemi?

Metodologická část začíná standardně diskusí epistemologických, teoretických a metodologických východisek. Zdá se však, že Martina nemá úplně jasno ohledně cíle své práce. Na čtyřech místech jej formuluje různě. Na str. 6 chce zjistit, zda chápou vědu účastnice a účastníci mentoringového programu genderovaně a jaké znaky nese jejich akademická identita. Na str. 8 se chce věnovat genderovým aspektům vědeckého prostředí a jejich vlivu na formování akademické identity začínajících vědců a vědkyň. Na str. 55 píše o snaze rozkrýt a pochopit mocenské aspekty vědeckého prostředí, které na osoby, jež se v něm pohybují, působí jako hodnotově a mocensky nezátížené a historicky „objektivně“ dané. Ani jednomu z těchto tří cílů však zcela neodpovídají výzkumné otázky: „Jaké překážky pociťují účastnice a účastníci mentoringového programu na začátku vědecké dráhy? Jak jsou tyto překážky genderované?“ Z Diskuse pak vyplývá, že primárním cílem práce bylo zjistit, jakou roli hrají mentorky/ři a účast v mentoringovém programu v akademické dráze účastnic a účastníka výzkumu, což v Závěru částečně potvrzuje sama autorka: „Ve svém výzkumu jsem se zabývala tím, jakými konkrétními způsoby přispívá mentoring k formování akademické identity začínajících vědkyň a vědců“ (str. 98). Na té samé stránce ale paradoxně píše, že „Cílem analýzy bylo poukázat na to, jaký vliv mohou mít genderové překážky na počátku akademické dráhy na ne/spokojenost začínajících badatelek a badatelů se svým akademickým působením, což se následně odráží na pocitu sounáležitosti s akademickou komunitou, a tedy na jejich akademické identitě.“ Martina by měla u obhajoby tyto rozpory vyjasnit.

Pokud jde o výběr vzorku, asi by bylo vhodné vysvětlit, co se skrývá za kritériem „nejaktivnější mentorované osoby“ (není mi jasné, proč je používán anglicismus (mentees) včetně množného čísla?). V jakém smyslu nejaktivnější? Není mi také jasné zařazení Anny, která si mentora evidentně nenašla (str. 85)? Potřeboval bych asi vysvětlit, zda lze být v mentoringovém programu bez mentora? Také by byla důležitá informace, jak průměrně dlouhé byly rozhovory. Vzhledem k tomu, že Martina pracovala v rámci širšího projektu a nepřepisovala rozhovory, zdá se být počet účastníků (8) relativně malý.

V úvodu analýzy Martina vysvětluje, na jaké tematické oblasti se soustředila a jaká konkrétní témata bude diskutovat. V samotném textu jsem se však místy ztrácel v tom, jak byla témata řazena a představena. Příkladem budiž podkapitola 8.1.1.1. Pochopení pro identitu matky, kde není diskutováno, zda a jak mentorka Terezy projevovovala toto pochopení, ale to jakou roli hraje mateřství a spolehlivost v životě mentorované vědkyně. Pochopení pro identitu matky jsem našel až v další podkapitole 8.1.1.2 Podpora životního rozhodnutí, kde šlo o příběh Karolíny. Mám to chápat tak, že šlo o modelový příklad?

Řada dalších analýz je zajímavá, ale Martina podle mne celkově příliš šetří s citacemi z rozhovorů, které by měly dokládat správnost jejich analytických vhladů a závěrů. Čtenář je až příliš často v situaci, kdy si nemůže na empirických datech ověřit, zda předkládaná interpretace má oporu v datech. Některé interpretace se mu přitom mohou zdát opravdu poněkud expanzivní, jako například analýza Jakobových motivací pro výběr mentorky. Některé závěry také považuji za sporné, například: „Ženy přitom mají k neformálním sítím menší přístup než muži (Meschetti & Lawton Smith 2017), což potvrzuje jejich výrazná převaha v mém vzorku a účast pouze jednoho muže“ (str. 95). Pokud kritériem výběru byla aktivnost mentorovaných osob, asi lze těžko vyvodit podobný závěr.

Nicméně, práce nabízí celou řadu podnětů k zamyšlení, z nichž některé mohly být podle mne zmíněny v Závěru jako možnosti dalšího výzkumu, vedle těch takřikajíc tradičních.

Mám na mysli například rozdíly v prožívání doktorandského studia mezi doktorandy z humanitních a přírodovědných oborů (např. osamělost vs. týmovost).

Celkově podle mne předložený text splňuje nároky na diplomovou práci a hodnotím jej známkou 2.

V Praze 11.9.2018

Petr Pavlík
oponent